

COVID-19 Pandemisi Sürecinde Öğrenci Bağlılığına Yönelik Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi

Examining Teachers' Views on Student Engagement During the Covid-19 Pandemic Process

Seyfullah GÖKOĞLU, Servet KILIÇ

ÖZ

Uzaktan eğitim süreçlerinde öğrenci bağlılığı, öğrencilerin derslere aktif olarak katılmaları, öğrenmek için çaba göstermeleri ve öğretmenlerine, arkadaşlarına ve okula karşı olumlu tutum geliştirmelerine yönelik davranışsal, bilişsel ve duyuşsal tepkiler açısından önem arz etmektedir. Bu araştırmada, COVID-19 pandemisi sürecinde gerçekleştirilen uzaktan eğitime yönelik öğrenci bağlılığına ilişkin öğretmen görüşleri incelenmiştir. Keşfedici durum çalışması yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen araştırmaya 15 farklı branşta görev yapan 36 öğretmen katılmıştır. Araştırma verileri öğretmenlere mail üzerinden gönderilen ve açık uçlu sorulardan oluşan çevrimiçi bir form ile toplanmıştır. Veriler üzerinde gerçekleştirilen içerik analizi sonucunda kodlayıcılar arasındaki uyumu gösteren Cohen's kappa güvenirlik katsayısı $k = .72$, $p < .05$ olarak bulunmuştur. Araştırma sonucunda uzaktan eğitime yönelik öğrenci bağlılığını etkileyen faktörler, davranışsal bağlılık bileşeni altında; aile, çevresel etkenler, derse yönelik ilgi, öğretmen-öğrenci ilişkisi ve teknolojik olanaklar olarak belirlenmiştir. Bilişsel bağlılığı etkileyen faktörler; öğretmen-öğrenci ilişkisi, tutum, aile, teknolojik olanaklar ve öğretim materyali olarak sıralanmıştır. Motivasyon, öğrenci katılımını teşvik etme, tutum ve öğretmen-öğrenci ilişkisi ise öğrencilerin duyuşsal bağlılığını etkileyen faktörlerdir. Ortaya çıkan sonuçlar ilgili literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Öğrenci bağlılığı, Uzaktan eğitim, Öğretmen görüşleri

ABSTRACT

Student engagement is essential in distance education in terms of behavioral, cognitive, and emotional reactions of students to actively participate in courses, make an effort to learn, and develop positive attitudes towards their teachers, friends, and school. In this research, teachers' views on student engagement towards distance education during the COVID-19 pandemic were examined. Thirty-six teachers working in fifteen different branches participated in the research, which was carried out using the exploratory case study method. Data were gathered through an online form consisting of open-ended questions, which were sent to teachers via e-mail. Data were analyzed with content analysis, and Cohen's kappa reliability coefficient was found to be $k=.72$, $p<.05$. The factors affecting student engagement in distance education under behavioral engagement are determined by family, environmental factors, interest, teacher-student relations, and technological opportunities. Factors affecting cognitive engagement are found as teacher-student relations, attitude, family, technological opportunities, and teaching material. Motivation, encouraging student participation, attitude, and teacher-student relations are the factors that affect students' emotional engagement. Results were discussed in line with the related literature.

Keywords: Student engagement, Distance education, Teachers' views

Gökoğlu S., & Kılıç S., (2022). Covid-19 pandemisi sürecinde öğrenci bağlılığına yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 12(1), 158-167. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.982740>

Seyfullah GÖKOĞLU (✉)

ORCID ID: 0000-0003-0074-7692

Bartın Üniversitesi, Fen Fakültesi, Bilgisayar Teknolojisi ve Bilişim Sistemleri Bölümü, Bartın, Türkiye
Bartın University, Faculty of Sciences, Department of Computer Technology and Information Systems, Bartın, Turkey
gokogluseyfullah@gmail.com

Servet KILIÇ

ORCID ID: 0000-0002-1687-3231

Ordu Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Bilgisayar Teknolojileri Bölümü, Ordu, Türkiye
Ordu University, Technical Sciences Vocational High School, Computer Technologies Department, Ordu, Turkey

Geliş Tarihi/Received : 01.10.2021

Kabul Tarihi/Accepted : 25.02.2022

Bu eser "Creative Commons Atıf-GayriTicari-4.0 Uluslararası Lisansı" ile lisanslanmıştır.

GİRİŞ

Pek çok iş kolu, özel sektör, kamu kurumları gibi eğitim-öğretim süreçleri de COVID-19 pandemisinden etkilenmiştir. Eğitim-öğretim bağlamında COVID-19'a yönelik alınan en radikal kararlardan birisi de okulların geçici olarak kapatılması olmuştur (Ünal ve Bulunuz, 2020). UNESCO 2020 yılı verilerine göre eğitim öğretim kurumlarının kapanması süreç boyunca 172 ülkede toplam 1 milyar 646 milyon öğrenciyi etkilemiştir (UNESCO, 2020). Türkiye'de ise ilk COVID-19 vakasının 2020 yılı Mart ayında görülmesiyle birlikte dünya geneliyle benzer şekilde hareket edilerek eğitim-öğretime ara verilmiştir. MEB (2020) tarafından alınan karar doğrultusunda verilen ara sürecinde vaka sayılarının artması dolayısıyla tüm eğitim kademelerinde uzaktan eğitime geçilmiştir.

Dünya genelinde 1700'lü yıllardan, Türkiye'de ise 1900'lü yıllardan itibaren kullanılmaya başlanan uzaktan eğitim (Çoban, 2013), geleneksel olarak gerçekleştirilen yüz yüze eğitim ile kıyaslandığında birtakım avantaj ve dezavantajlara sahiptir (Elitaş, 2017). Bu avantaj ve dezavantajlar tartışılmaya devam ederken uzaktan eğitim her geçen gün eğitimciler tarafından daha çok benimsenmekte ve eğitim-öğretim süreçlerinde daha fazla kullanılmaktadır. Öğretmenler, yüz yüze eğitimde olduğu gibi uzaktan eğitimde de amaçlanan hedeflere ulaşmada önemli rol oynamaktadır. Öğretmenlerin uzaktan eğitime yönelik tutumları ve uzaktan eğitim deneyimleri sürecin verimliliğini etkilemektedir (Yurdakul, 2015). Bu doğrultuda COVID-19 pandemisi nedeniyle uzaktan eğitime zorunlu bir geçişin yaşandığı dönemde, Türkiye'deki öğretmenlerin uzaktan eğitime yönelik görüş ve düşüncelerini belirlemeye yönelik çeşitli araştırmalar yürütülmüştür (Ünal ve Bulunuz, 2020). Bu araştırmaların bazıları branş bazında bazıları ise genel öğretmen görüşlerini ortaya koymaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmalarda öğretmenlerin; uzaktan eğitimin sağladığı avantaj ve dezavantajlara yönelik düşünceleri (Bakioğlu ve Çevik, 2020), uzaktan eğitim sürecinde canlı ders yazılımı olarak kullanılan Zoom uygulaması, Eğitim Bilişim Ağı (EBA) platformu ve EBA TV'ye yönelik görüşleri (Balaman ve Hanbay Tiryaki, 2021), süreçte karşılaştıkları problemler (Akça, 2020), uzaktan eğitimdeki öğretim süreci ve öğretmenlik mesleğine yönelik algıları (Canpolat ve Yıldırım, 2020), uzaktan eğitimde kullandıkları öğretim yöntemleri ve materyaller (Orhan ve Beyhan, 2020), uzaktan eğitimin kalitesini artırmaya yönelik çözüm önerileri (Demir ve Özdaş, 2020), öğrencilerini motive etme yöntemleri (Çakın ve Külekçi Akyavuz, 2020), uzaktan eğitime yönelik tutumları ve gelecekte uzaktan eğitimi kullanmaya yönelik niyetleri (Moçoşoğlu ve Kaya, 2020; Ünal ve Bulunuz, 2020) incelenmiştir.

Yukarıda sıralanan etmenlerin yanı sıra uzaktan eğitim süreçlerinde önemli olan unsurlardan birisi de öğrenci bağlılığıdır. Öğrenci bağlılığı, öğrencilerin derslere aktif olarak katılma, okulla ilgili verilen görevleri eksiksiz bir şekilde yerine getirme, öğretmenlerine, arkadaşlarına ve okula karşı olumlu tutum geliştirme gibi eğitim-öğretim süreçlerine yönelik bağlılık durumlarını yansıtan bilişsel, duyuşsal ve davranışsal tepkiler olarak tanımlanmaktadır (Fredricks, Blumenfeld ve Paris, 2004). Öğrenci bağlılığı; öğrencilerin sınıf içi ve sınıf dışındaki

etkinliklere katılım ve ilgi düzeylerini (McNally ve Irving, 2010), öğrenmelerini artırmaya yönelik etkinlikler için harcaacakları enerji, zaman ve kaynakları, öğrenme çıktılarındaki kaliteyi (Krause ve Coates, 2008), öğrenme etkinliklerine yönelik dikkat sürelerini (Skinner ve Belmont, 1993), bilgi kazanımı ve bilişsel gelişimlerini (Fredricks vd., 2004), öğrenme süreçlerinde daha fazla bireysel sorumluluk almalarını (Felfe, Schyns ve Tymon, 2014) etkileyebilmektedir.

Çok boyutlu bir kavram olarak kabul edilen öğrenci bağlılığı yaygın olarak davranışsal, duyuşsal ve bilişsel bağlılık şeklindeki üç alt boyut çerçevesinde ele alınmaktadır (Fredricks vd., 2004; Ladd ve Dinella, 2009). Daha çok gözlenebilen ve ölçülebilen davranışlar ile ilişkilendirilen davranışsal bağlılık, öğrenciler tarafından akademik, sosyal ve ders dışı eğitsel etkinliklere katılmaya yönelik sergilenen davranışlardır. Öğrencilerin öğretmenlerine, sınıf arkadaşlarına, okuluna ve genel olarak eğitim ortamlarına yönelik geliştirdikleri olumlu/olumsuz tutum, ilgi, sıkıntı, mutluluk, üzüntü gibi duyuşsal tepkiler duyuşsal bağlılık kapsamında değerlendirilmektedir. Bilişsel bağlılık ise öğrencilerin yeni bilgiler, karmaşık ve zor konuları öğrenmek için çaba göstermesi ve zihinsel enerji harcaması ile ilişkilendirilmektedir (Fredricks vd., 2004).

Yüz yüze öğrenme ortamlarından uzaktan eğitime zorunlu bir geçişin yaşanmasına sebep olan COVID-19 pandemisi, çevrimiçi öğrenme ortamlarının öğretim-öğrenme süreçleri açısından önemini belirgin bir şekilde ortaya koymuştur. Çevrimiçi öğrenme ortamlarının öğrenme sürecine yönelik sağladığı katkıların yanı sıra birtakım olumsuz etkileri de olabilmektedir. Bu ortamlarda öğrenim gören öğrencilerin; akademik başarıları düşebilmekte, ortamdan sıkılabilmekte, dersi bırakabilmekte, güdülenmeleri yetersiz kalabilmekte ve motivasyonları düşebilmektedir (Badge, Saunders ve Cann, 2012). Çevrimiçi ortamlarda kendisini yalıtılmış hissedilen öğrenciler dersten kopma ve tartışmalara katılmama eğilimi gösterebilmektedir (Rovai, 2002). Bu tür nedenlerden dolayı çevrimiçi öğrenme ortamındaki öğrencilerin yüz yüze sınıflarda öğrenim gören öğrencilere göre daha fazla performans göstermeleri beklenmektedir (Maki ve Maki, 2007). Çevrimiçi öğrenme ortamlarında öğrenim gören öğrencilerin karşılaştıkları bu tür güçlüklerle rağmen çalışmaya devam edebilmelerinde, konu üzerinde yoğunlaşmalarının sağlanmasında öğrenme ortamlarına yönelik bağlılıklarının artırılması önemli görülmektedir (Ergün ve Koçak Usluel, 2015).

Öğrenenlerin içinde buldukları çevrimiçi topluluklara yönelik güçlü bir bağlılık geliştirdiği durumlarda derslere daha aktif katılma eğiliminde oldukları vurgulanmaktadır (Ilgaz ve Aşkar, 2009). Yüz yüze öğrenme ortamlarında öğretmenler öğretim etkinliklerinin kalitesini artırmak ve öğrenci katılımını sağlamak amacıyla çeşitli öğretim yöntemi ve stratejiler işe koşabilmektedir. Ancak çevrimiçi öğrenme ortamlarında öğrenciler ile öğretmenler arasındaki iletişim eksikliği, öğrenme ortamı, öğrenme süresi, bilgiye erişim ve fiziki mesafe gibi birtakım faktörler nedeniyle öğrenci bağlılığı yeterince sağlanamamaktadır (Hu ve Li, 2017). İçeriği ne kadar iyi yapılandırılmış olursa olsun öğrenciler çevrimiçi öğrenme süreçlerine aktif bir şekilde katıldıklarında anlamlı öğrenme gerçekleştirebilmektedir

(Lisha ve Zhang, 2013). Bu nedenle çevrimiçi öğrenme ortamlarında öğrenci bağlılığının incelenmesi, öğretmenlerin öğrencilerin bağlılık düzeylerinin farkına vararak onlara zamanında müdahale edebilmeleri, öğrencilerin öğrenme davranışlarını yansıtmaları ve öğrenme süreçlerine daha aktif katılımlarının teşvik edilmesi bakımından önerilmektedir (Hu ve Li, 2017). Bu doğrultuda bu araştırma ile COVID-19 pandemisi sürecinde gerçekleştirilen uzaktan eğitimdeki öğrenci bağlılığına ilişkin öğretmen görüşleri incelenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen problem durumu aşağıda sunulmuştur:

- COVID-19 pandemisi sürecinde uzaktan eğitime yönelik öğrenci bağlılığını etkileyen faktörler nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, COVID-19 pandemisi sürecinde öğrenci bağlılığına yönelik öğretmen görüşlerinin ortaya konulabilmesi amacıyla keşfedici durum çalışması yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Keşfedici durum çalışması, geniş ölçekli uygulamalar gerçekleştirilmeden önce yürütülen yoğun araştırmalardır (Davey, 1991). Geniş ölçekli olarak yürütülecek bir araştırmadaki işleyiş, hedefler ve sonuçlar ile ilgili belirsizlikler olduğunda keşfedici durum çalışması belirsizlikleri giderme ve sorunları tanımlama konularında yardımcı olmaktadır (Ozan Leymun, Odabaşı ve Kabakçı Yurdakul, 2017). Keşfedici durum çalışmasında elde edilen veriler araştırmacının odağı olan olguyu keşfetmek amacıyla kullanılır. Araştırma sonucunda ise gelecek çalışmalar için durumla ilgili hipotezler geliştirilebilmekte ve öneriler getirilebilmektedir. Bu araştırmada keşfedici durum çalışması yönteminin tercih edilmesinin nedeni öğretmen perspektifinden uzaktan eğitimde öğrenci bağlılığını etkileyen faktörlerin keşfedilmesi ve öğrenci bağlılığını artırmaya yönelik görüş ve öneriler sunulmasıdır.

Katılımcılar

Keşfedici durum çalışmalarında amaç araştırma odağı olan olguyu keşfetmek olduğundan nispeten daha az sayıda örneklem grupları ile çalışılmaktadır (Gökoğlu, 2019; Kızılaslan ve Arslan, 2022; Ozan Leymun vd., 2017). Bu doğrultuda araştırma verileri, Türkiye'deki 9 farklı ilde görev yapan 36 öğretmenden toplanmıştır. Gönüllülük esasına göre araştırmaya katılan öğretmenlerin belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Diğer yöntemlere göre daha az kullanılması istenen bu yöntem nitel araştırmalarda oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmanın yürütülmesi sürecinde COVID-19 vakaları yaygın bir şekilde görülmeye devam ettiğinden araştırmaya hız ve pratiklik kazandırması bakımından kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Öğretmenlerin %47.2'si (n=17) kadın ve %52.8'i erkektir (n=19). 15 farklı branşta çalışan öğretmenlerin mesleki deneyimleri 5-43 yıl arasında değişmektedir. Öğretmenlerin %38.9'u (n=14) COVID-19 pandemisi öncesinde uzaktan eğitim ile ders verme deneyimine sahipken % 61.1'inin (n=22) uzaktan eğitim yöntemi ile ders verme deneyimi bulunmamaktadır. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Katılımcı Bilgileri

	f	%
Cinsiyet		
Kadın	17	47.2
Erkek	19	52.8
Mesleki Deneyim		
1-5 yıl arası	1	2.8
6-10 yıl arası	6	16.7
11-15 yıl arası	5	13.9
16-20 yıl arası	8	22.2
21 yıl ve üzeri	16	44.4
Branş		
Beden Eğitimi	2	5.6
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	2	5.6
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	2.8
Felsefe	1	2.8
Fen Bilimleri	4	11.1
Görsel Sanatlar	5	13.9
İngilizce	1	2.8
Kimya	1	2.8
Matematik	7	19.4
Okul Öncesi Öğretmeni	1	2.8
Sınıf Öğretmeni	4	11.1
Sosyal Bilgiler	1	2.8
Tarih	2	5.6
Teknoloji ve Tasarım	2	5.6
Türkçe	2	5.6
Görev Yeri		
Ankara	1	2.8
Antalya	1	2.8
Düzce	1	2.8
Gaziantep	1	2.8
İzmir	1	2.8
Kastamonu	6	16.7
Mersin	1	2.8
Ordu	10	27.8
Samsun	14	38.9
COVID-19 Öncesinde Uzaktan Eğitim Verme Durumu		
Var	14	38.9
Yok	22	61.1

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada öğretmen görüşlerinin belirlenmesi amacıyla 3 açık uçlu sorudan oluşan bir form hazırlanmıştır. Formda öğretmenlerin bilişsel bağlılık, duyuşsal bağlılık ve davranışsal bağlılık kavramlarının ne anlama geldiğini bilememe durum-

BULGULAR

ları göz önünde bulundurularak açık uçlu sorulardan önce ilgili kavramın açık ve anlaşılır bir tanımı yapılmıştır. Açık uçlu sorular çevrimiçi öğrenme ortamlarında öğrenci bağlılığı ile ilgili araştırmalar yürüten ve altı yıllık öğretmenlik, dokuz yıllık akademisyenlik deneyimi bulunan bir araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular benzer şekilde yedi yıllık öğretmenlik, yedi yıllık akademisyenlik deneyimi bulunan ve çevrimiçi öğrenme topluluklarına yönelik araştırmalar yürüten ikinci bir araştırmacı tarafından kapsam geçerliğinin sağlanması amacıyla gözden geçirilmiştir. Alınan geri bildirimler doğrultusunda sorulara son şekli verilmiştir. Araştırmanın yürütüldüğü 2021 yılı Nisan ayında Türkiye'deki günlük COVID-19 vaka sayısı 50.000, COVID-19'a bağlı vefat sayısı ise 250'nin üzerinde seyretmektedir. Gerek pandemi dolayısıyla yüz yüze görüşmenin sağlık açısından riskli olması, gerekse öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecindeki iş yükü yoğunlukları sebebiyle sorular çevrimiçi ortama uyarlanarak katılımcılara e-posta yoluyla gönderilmiştir. Formda yer alan sorulardan birisi örnek olması açısından aşağıda sunulmuştur:

- Uzaktan eğitim sürecinde verdiğiniz derslerde öğrencilerinizin davranışsal bağlılıklarını etkileyen faktörler neler oldu? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.

Çevrimiçi form ile toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Katılımcıların verdikleri yanıtlar bir dosyada birleştirilerek NVivo 10 programına aktarılmıştır. Aktarılan veriler araştırmacılar tarafından bağımsız olarak okunmuş ve 2 farklı kod listesi oluşturulmuştur. Ardından araştırmacılar çevrimiçi bir platform üzerinde bir araya gelerek oluşturdukları kod listelerini karşılaştırmış ve ortak bir kod listesi belirlemiştir. Oluşturulan nihai kod listesi tekrar NVivo'ya aktarılmış ve araştırmacılar, katılımcılardan elde edilen veriler üzerinde bu listeye göre bağımsız olarak kodlamalarını yapmışlardır. Kodlama sonucunda araştırmacılar arasındaki uyumu belirlemek amacıyla hesaplanan Cohen's kappa güvenilirlik katsayısı $k = .72$, $p < .05$ olarak bulunmuştur. Bu değer Landis ve Koch (1977) tarafından iyi düzeyde uyum olarak nitelendirilmektedir. Strauss ve Corbin (1990) içerik analizinde kullanılan üç tür kodlama biçiminden bahsetmektedir: (a) Daha önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama, (b) Verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama ve (c) Genel bir çerçeve içinde yapılan kodlama. Bu doğrultuda analiz sonucunda ortaya çıkan temalar öğrenci bağlılığının alt bileşenleri olan davranışsal bağlılık, duyuşsal bağlılık ve bilişsel bağlılığı yansıtacak şekilde önceden belirlenen kavramsal kategorilere ayrılarak sunulmuştur.

Araştırma Etiği

Araştırma etiği kapsamında öğretmenlere gönderilen mail içerisinde araştırmaya ilişkin bilgi verilmiş ve çevrimiçi form bağlantısı paylaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin araştırmaya gönüllülük esasına göre katılabilecekleri belirtilerek araştırma için alınan etik kurul kararı paylaşılmıştır. Araştırma için Ordu Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 27.01.2021 tarih 2021-13 sayılı karar ile etik uygunluğuna ilişkin rapor alınmıştır.

Açık uçlu sorulara verilen yanıtlar, uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin bağlılık düzeylerine yönelik öğretmen görüşlerine ilişkin bir dizi kod ortaya koymuştur. Gerçekleştirilen içerik analizi sonucunda toplam 96 kod ve 14 kavramsal temaya ulaşılmıştır. Temalar öğrenci bağlılığının alt bileşenleri olan davranışsal, duyuşsal ve bilişsel bağlılık çerçevesinde kategorize edilmiştir (Şekil 1). Aşağıda bu kategoriler ve içerdikleri temalar sunulmuştur.

Davranışsal Bağlılığı Etkileyen Faktörler

Öğretmenler, formlara verdikleri yanıtlarda davranışsal bağlılığa etki eden faktörleri; aile (n=6), çevresel etkenler (n=7), öğrencilerin derse yönelik ilgileri (n=12), öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişki (n=8) ile mevcut teknolojik olanaklar (n=4) şeklinde sıralamışlardır. Bu faktörlere yönelik ortaya çıkan bulgular ve örnek katılımcı ifadeleri aşağıda sunulmuştur.

- Aileler tarafından sergilenen tutum, ailelerin çocuklarını derslere katılmaları yönünde teşvik etmeleri ve bunun kontrolünü sağlamaları öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik davranışsal bağlılık düzeylerini etkilemektedir.

Ebeveynler çocuklarının derse katılmaları için çaba gösterdiğinde öğrenciler derse daha dikkatli dinliyor ve derse katılmak için daha fazla çaba harcıyorlar (Ö3).

Aileler öğrencilerin davranışlarını etkiliyor... Ailesi öğrencinin uzaktan eğitime katılıp katılmadığını düzenli olarak kontrol ettiğinde bir süre sonra öğrenciler de düzenli olarak uzaktan eğitime devam ediyorlar (Ö5).

- Öğrencilerin uzaktan eğitime katıldıkları ev ortamının ders çalışmak için elverişli olmaması, uzaktan eğitime katıldıkları ortamda bulunan cep telefonu, televizyon gibi dikkat dağıtıcı nesnelere ait bir oda bulunmaması gibi çevresel etkenler davranışsal bağlılık düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir.

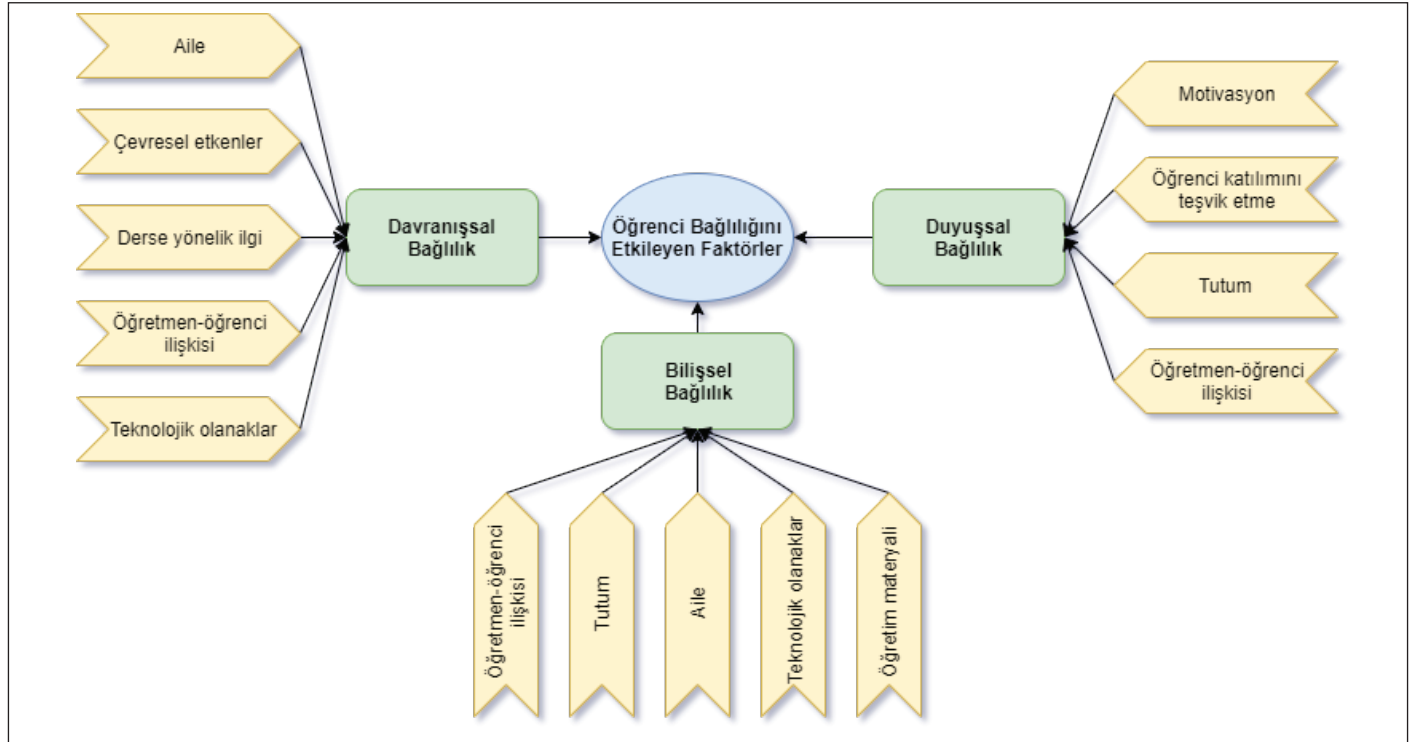
Bazı öğrencilerin hâlâ kendine ait odası yok. Öğrenciye söz veriyorum o sırada annesi kahvaltıya çağırıyor. Çocuk ne yapacağını şaşırıyor (Ö1).

Ev ortamı çocukları etkiliyor... Ev ortamı sınıf ortamı gibi olmadığından öğrenciler kendilerini yalnız hissediyorlar ve dikkatleri etraflarındaki telefon, televizyon gibi şeylere kayabiliyor (Ö7).

- Öğrencilerin derslere yönelik ilgileri ne kadar yüksek olursa davranışsal bağlılık düzeyleri de o kadar yüksek olmaktadır. Derse ilgi duyan öğrenciler öğretmenlerini ve arkadaşlarını daha dikkatli dinlemekte ve sınıf kurallarına daha fazla uymaktadırlar.

Öğrenciler derse ilgililerse gereksiz yere söz almıyorlar, konuşan bir arkadaşının sözünü kesmiyorlar. ...bir soru sorulduğunda söz alabilmek için adeta birbirleriyle yarışıyorlar (Ö15).

Derse daha fazla katılan öğrenciler genelde derse karşı daha ilgili olanlar arasından çıkıyor. Bir sınıftaki ilgili öğrenci

Şekil 1: Öğrenci bağlılığını etkileyen faktörler.

sayısı ne kadar çok olursa o sınıfta ders çok rahat işleniyor. Herkes kurallara uyuyor ve dersi daha dikkatli dinliyorlar (Ö11).

- Öğrenci-öğretmen arasındaki ilişkiyi güçlendirmek amacıyla öğretmenin tüm öğrencilere söz hakkı vererek derse katılmaya teşvik etmesi, verdiği ödevlerin takibini yaparak geri bildirimde bulunması öğrencilerin davranışsal bağlılıklarını artırıcı rol oynamaktadır.

Zoom üzerinden Raise Hand özelliğini kullanılarak gereksiz yere oluşabilecek gürültü ve konuşmalar engellenebiliyor. Bu özellik öğrencilerin çok hoşuna gidiyor ve tüm öğrenciler söz hakkı olarak derse katılabiliyorlar (Ö8).

Öğrenciye dönüt vermek etkili bence... Sanal sınıf uygulamaları ile öğrencilere verdiğim ödevleri takip edip onlara ödevleri ile ilgili olumlu bir şeyler söylediğimde kendilerini özel hissediyorlar ve derste daha fazla söz almak için çaba gösteriyorlar (Ö12).

- Öğrencilerin kullandıkları internet altyapısı ve sahip oldukları teknolojik olanaklar derse katılım davranışlarını doğrudan etkilemektedir.

Teknoloji ve internet açısından sıkıntı yaşamayan öğrenciler genellikle derse katılıyorlar. Telefonu, tableti ya da bilgisayar olmayıp ve interneti yetersiz olan öğrencilerin katılımı çok az oluyor (Ö10).

İnternet olmadan uzaktan eğitim çok zor oluyor. ...öğrencilerin çoğunda yeterli internet altyapısı yok. Olanlarda da mikrofon veya kamera olamayabiliyor. Bu yüzden derse katılmakta zorluk çekiyorlar (Ö22).

Bilişsel Bağlılığı Etkileyen Faktörler

Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin bilişsel bağlılığına etki eden faktörler; öğretmen-öğrenci ilişkisi (n=3), tutum (n=8), aile (n=9), teknolojik olanaklar (n=8) ve derslerde kullanılan öğretim materyali (n=6) olarak belirlenmiştir. İlgili faktörlere yönelik bulgular ve öğretmen söylemlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

- Öğretmen-öğrenci ilişkisi çerçevesinde kurulan diyaloglar, öğretmenlerin öğrencilerin ödevlerini düzenli bir şekilde takip ederek geri bildirim vermesi; öğrencilerin ödevlerini dikkatli bir şekilde yapmalarını ve derse hazırlıklı gelmelerini sağlamaktadır.

Öğrenciler ile düzenli iletişim kurmak önemli bence. Böylece kendilerini yalnız hissetmiyorlar. Akıllarına takılan bir şey olduğunda WhatsApp grubundan soruyorlar. ...verdiğim ödevleri düzenli olarak takip ettiğimi fark ettiklerinde onlar da ödevlerini düzenli bir şekilde yapıyorlar (Ö31).

Salgın döneminde motivasyonumun düştüğü zamanlar oldu. Öğrenciler bu tür durumları anında fark ediyorlar. Onların da hevesi kaçıyor ama neşeli bir şekilde konuşup onlara moral verdiğimde derslere katılmak için daha hevesli oluyorlar (Ö25).

- Öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumları onların derslere yönelik ilgilerini, başarılı olma isteklerini ve öğrenmeye karşı hevesli olmalarını etkilemektedir.

Öğrencilerin uzaktan eğitim ile ilgili düşünceleri onları çok etkiliyor. Canlı dersleri sadece öğretmenin ders anlattığı öğrencinin ise sadece dinlediği bir süreç olarak gören öğren-

ciler derse yüzeysel olarak katılıyorlar, sınavlara hazırlıksız geliyorlar ve sonuçta düşük not alıyorlar (Ö36).

Öğrencinin tutumu derse karşı düşüncelerini ve yaptıklarını etkiliyor. Derslere önem veren öğrenciler anlatılan konuları öğrenmek için daha fazla çabalyorlar. ...anlamadıkları yerleri hemen soruyorlar (Ö19).

- Ailelerin uzaktan eğitimi önemseme durumları, çocuklarına verdikleri destek ve onları uzaktan eğitim sürecinde takip etmeleri öğrencilerin bilişsel bağlılık düzeylerini etkilemektedir.

Öğrencilerin bilişsel bağlılıklarını öncelikle aile etkilemektedir. Aile uzaktan eğitimi ne kadar önemserse öğrenci de o kadar çaba gösteriyor. ...çocuk canlı derste evde elektrikli süpürge çalıştıranlar da var. O zaman da çocuk ne yaparsa yapsın öğrenmekte zorlanıyor (Ö27).

Aileler çok etkiliyor. Anne baba çocuğunun derse girip girmediğini, ödevini yapıp yapmadığını takip ettiğinde öğrenci de daha fazla ders çalışıyor ve verilen ödevlerini en iyi şekilde yapmaya uğraşılıyor (Ö2).

- İnternet altyapısının yetersiz olması ve evde bilgisayar olmaması gibi mevcut teknolojik olanaklar öğrencilerin bilişsel bağlılıklarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Eğitimin uzaktan olması en başta olumsuz olsa da zamanla öğrencilerin bu duruma alıştıklarını düşünüyorum. İnternet olup olmaması, varsa internet bağlantı hızı, bilgisayar tablet ve telefon olup olmaması, varsa öğrenci sayısı için yeterli olup olmasının öğrencilerin bilişsel bağlılıklarını etkilediğini düşünüyorum (Ö4).

İnternet veya cihaz olmadığından derse katılmayan öğrencilerin motivasyonu düşüyor. Sınıftan koştukları için ödev dışında ders çalışmıyorlar. Öğrenmek için çabalamak yerine sadece dersi geçsem yeter diye düşünüyorlar (Ö30).

- Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin derslerde kullandıkları öğretim materyalleri ders içeriğinin zenginleştirilmesini sağlayarak öğrencilerin ilgisini çekmekte ve öğrencilerin daha iyi öğrenmelerine katkıda bulunmaktadır.

Uzaktan eğitim sürecinde görsel eğitim materyalleri oluşturduğum ve derslerde kullandım. ...dersleri grafik tablet kullanılarak anlattığımda öğrencilerin daha iyi anladıklarını fark ettim (Ö33).

Derslerimde web 2.0 araçları kullanmak ders içeriklerini zenginleştirmeye yardımcı oldu. Öğrencilerin dikkatini çekti. ...yarışmalar yaparak dersi daha eğlenceli hâle getirebildik. Öğrenciler de istekli hâle geldiler ve yarışmalarda birinci olabilmek için dersi daha dikkatli dinlemeye başladılar (Ö32).

Duyuşsal Bağlılığı Etkileyen Faktörler

Öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik motivasyonları (n=3), öğrencinin derse katılımının teşvik edilmesi (n=8), tutum (8) ve öğretmen-öğrenci ilişkisi (n=6) duyuşsal bağlılığa etki eden faktörler olarak belirlenmiştir. Belirlenen faktörlere ilişkin bulgular

ve katılımcı ifadelerinden yapılan doğrudan alıntılar aşağıda sunulmuştur.

- Öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik motivasyonları, duyuş durumlarını etkilemekte ve canlı derslerdeki davranışları üzerinde rol oynamaktadır.

Öğrenciler yeterince motive olmadıklarında derslerde çekingen davranabiliyorlar. Konuları anlamadıklarında ya da soruları cevaplayamadıklarında konuların zor ve anlaşılması güç olduğunu düşünüp arkadaşlarının ve öğretmenlerinin tepkilerinden korkabiliyorlar (Ö18).

Motivasyon öğrencilerin duyuşlarını çok etkiliyor. Motivasyonu düşük olan öğrenciler uzaktan eğitimin etkisiz olacağını düşünüyor ve derslere ilgisiz kalıyorlar. Kendilerini sınıfın bir parçası olarak görmüyorlar (Ö26).

- Tüm öğrencilere söz hakkı verilerek derse katılımlarının teşvik edilmesi, duyuş ve düşüncelerini ifade edebilecekleri sınıf içi tartışma ortamlarının oluşturulması öğrencilerinin derslere daha fazla katılmalarını sağlamakta ve kendilerini daha rahat bir şekilde ifade edebilmelerini kolaylaştırmaktadır.

Ders esnasında her bir öğrenciye söz hakkı verilmesi. Bu bütün öğrencilerin derse katılımını sağlayabiliyor (Ö13).

Canlı derslerde beraber bir düşünceyi tartışınca, öğrencilerin bir olayı anlatmalarına izin verince çekingen davranmayı bırakıp bir şeyler söylemek için daha istekli oluyorlar (Ö17).

- Öğrencilerin öğretmene yönelik tutumu, uzaktan eğitim sürecindeki duyuşsal tepkilerini ve duyuşsal bağlılık düzeylerini etkilemektedir.

Uzaktan eğitimden önce sahip olduğumuz sevgi ve alaka bu süreci olumlu geçirmemize yardımcı oldu (Ö20).

Eğer öğrenci önceden de öğretmenini seviyor ve saygı duyuyorsa bunu canlı derslerde de devam ettiriyor. Dersi ve öğretmeni sevmeyen öğrenciler canlı derslere ailelerinin zoruyla katılsalar bile sadece isimleri gözüküyor. Söz isteyip derse katılmıyorlar, soru sorduğumda cevap vermiyorlar (Ö14).

Öğrencilere olumlu yaklaşınca onlar da size aynı şekilde yaklaşılıyor. Verdikleri cevaplardan sonra teşekkür etmek, aferin demek onlar için büyük bir şey. ...uzaktan eğitimde öğrenci çabuk küsüp dersten kopuyor. Bu yüzden yanlış cevap verseler bile bunu olumlu bir şekilde söylemeye çalışıyorum (Ö35).

- Öğretmenin öğrenciyi motive edecek şekilde destekleyici söylemlerde bulunması, öğrencilerine isimleriyle hitap etmesi ve öğretmen ile öğrencilerin birbirlerini görüp işitebilmeleri, öğretmen-öğrenci ilişkisini güçlendirmekte ve öğrencilerin canlı derslere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilemektedir.

Öğrenciler ile öğretmen arasındaki ilişkinin canlı tutulması çok önemli. Öğrencilere isimleriyle hitap ettiğinizde, ders süresinde en az bir kez onu tanıdığınıza ya da hatırladığınıza dair bir şeyler söylediyinizde daha mutlu oluyorlar (Ö21).

Çevrimiçi ortamlarda kamera ve mikrofon kullanılması ben- ce etkili olan bu. İki taraf da birbirini görüp işitmediğinde motivasyon düşüyor. Öğrenciler kendini sınıftaymış gibi hissetmiyor (Ö9).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Öğrenci bağlılığı, etkili öğrenmenin önemli bir ön koşulu olarak değerlendirilmekte ve öğrencilerin öğrenme sürecinde karşı- laştıkları güçlüklerle rağmen çalışmaya devam edebilmeleri ve konu üzerinde yoğunlaşmalarının sağlanabilmesi bakımından önemli görülmektedir. Çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahip olan öğrenci bağlılığı araştırmacılar tarafından çeşitli boyutlar çerçevesinde incelenmekte ve öğrenci bağlılığına etki eden çok sayıda faktör olduğu belirtilmektedir (Gökoğlu, 2021). Yüz yüze öğrenme ortamlarında öğrenci bağlılığına etki eden faktörlere yönelik çok sayıda araştırma yürütülmesine karşın uzaktan eğitim ortamları bağlamında sınırlı düzeyde tartışılmaktadır (Lazareva, 2018). Son yıllarda yürütülen araştırmalar ile uzak- tan eğitim ortamlarında öğrenci bağlılığının etkisinin belir- lenmesine yönelik artan bir girişim söz konusudur (Bağrıaçık Yılmaz ve Banyard, 2020). Bu araştırma ile COVID-19 pandemisi nedeniyle zorunlu bir geçişin yaşandığı uzaktan eğitim sürecin- de öğrenci bağlılığını etkileyen faktörler öğretmenlerin bakış açıları üzerinden belirlenmeye çalışılmıştır. Bu yönüyle araş- tırmanın uzaktan eğitimde öğrenci bağlılığının incelenmesine yönelik artan girişimlere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda uzaktan eğitimde öğrenci bağlılığına etki eden 9 farklı faktör 3 bileşen altında kategorize edilmiş- tir. Bazı faktörler ise birden fazla kategori altında yer almıştır. Araştırmaya katılan öğretmenler uzaktan eğitimdeki öğret- men-öğrenci ilişkisinin öğrencilerin davranışsal, duyuşsal ve bilişsel bağlılık düzeylerini etkileyen önemli bir faktör olduğunu düşünmektedir. Öğretmen ile öğrenci arasındaki ilişki ne kadar güçlü ve olumlu olursa, öğrenciler davranışsal olarak derslere katılmak için o kadar fazla çaba göstermektedirler. Bilişsel açı- dan ödevlerini düzenli bir şekilde yapmaya ve derslere hazırlıklı gelmeye çalışmaktadırlar. Duyuşsal olarak ise kendilerini ifade edebilmek için daha istekli olmaktadırlar. Uzaktan eğitimde öğrenciler, genellikle öğretmenlerinden yeterli yönlendirme ve pekiştirici alamadıklarından dolayı kendi öğrenmelerini yönet- mek durumunda kalmaktadır (Delen, Liew & Wilson, 2014). Bu nedenle öğretmen faktörünün uzaktan eğitime yönelik öğrenci bağlılığı üzerindeki etkisi araştırmacıların ilgisini çeken konular arasında yer almaktadır (Ma vd., 2015). Bu doğrultuda Corso ve diğerleri (2013) öğretmen-öğrenci ilişkisinin öğrenci bağlılığını etkileme düzeyinin öğrencilerin öğretmenlerinin ulaşılabilir, ilgili, tarafsız ve saygılı olduğuna dair algılarına bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Öğrenci ile öğretmen arasında olumlu bir iliş- ki kurulduğunda öğrencilerin davranışsal ve duyuşsal bağlılıkları artmakta ve bu da onların akademik başarılarına daha fazla katkıda bulunmaktadır (Lee, 2012). Skinner ve Belmont (1993), öğretmen davranışı ile öğrenci bağlılığı arasında karşılıklı ve güçlü bir ilişki olduğunu, destekleyici öğretmen-öğrenci ilişkisi- nin öğrencilerin davranışsal ve duyuşsal bağlılıklarını doğrudan ve öğrencilerin öğretmenleri ile etkileşimlerine ilişkin algıları üzerinden dolaylı olarak etkilediğini belirtmişlerdir. Conner ve Pope (2013), okul türü, cinsiyet ve akademik başarı kont-

rol değişkeni olarak değerlendirildiğinde, olumlu öğretmen- öğrenci ilişkisinin öğrencilerin davranışsal, bilişsel ve duygusal bağlılık düzeyi ile ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Quin (2016), bireysel özellikler, aile, akran etkisi, okul ve öğretmen faktörleri kontrol altından tutulduğunda öğretmen- öğrenci ilişkisinin öğrenci bağlılığının önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebileceğinin altını çizmiştir. 2079 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen boylamsal bir araştırmada ise Martin ve Collie (2019), öğretmen-öğrenci ilişkisi ile öğrenci bağlılığı arasında doğrusal bir ilişki olduğunu ve olumlu ilişkinin olum- suz olana göre öğrenci bağlılığı üzerinde daha etkili olduğunu belirlemişlerdir. Forker (2020), yüz yüze öğrenme ortamlarına benzer şekilde uzaktan eğitim ortamlarında da öğretmenlerin, öğrenci bağlılığının derse katılım ve akademik başarı açısından önemli olduğuna inandıklarını ve iyi bir şekilde oluşturulacak öğretmen-öğrenci ilişkisi ile öğrencilerin bağlılık düzeylerinin artırabileceğini bulmuştur. Hewitt (2005), öğrenci ve öğretmen arasındaki kişisel ilişkinin öğrencilerin uzaktan eğitime daha fazla katılmaları için motive edici rol oynayacağını belirtmiştir. Sonuç olarak ilgili literatür tarafından da desteklendiği üzere öğretmen-öğrenci ilişkisinin öğrenci bağlılığı üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Aile, öğrenci bağlılığı ile ilişkilendirilen önemli değişkenler arasında gösterilmektedir (Corso vd., 2013). Bu araştırmada da öğretmenler aile faktörünün öğrencilerin davranışsal ve bilişsel bağlılık düzeyleri üzerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Aile- lerin uzaktan eğitime yönelik algıları öğrencilerin davranışsal ve bilişsel bağlılıklarını etkilemektedir. Aileler tarafından sağlanan destek, öğrencileri ders çalışma, uzaktan eğitim derslerine düzenli katılım sağlama ve ödev yapma konularında teşvik edici rol oynamaktadır. Aslanargun'e (2007) göre aileler, öğrencilerin gerek bilişsel gerekse kişisel gelişimleri açısından oldukça önem- li bir konumdadır. Ailelerden, öğrencilerin başarılı olabilmeleri için onlara örnek olacak şekilde ve destekleyici davranışlar sergilemeleri beklenmektedir. Annunziata ve diğerleri (2006), aile desteğinin öğrencilerin davranışsal bağlılıkları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadır. Ailelerin destekleyici söylemlerde bulunmaları, davranışlar sergilemele- ri ve öğrencileri düzenli olarak takip etmeleri öğrencileri ders çalışmak için daha fazla zaman ayırmaya ve çaba göstermeye yönlendiren itici bir güç olabilmektedir. Ansong ve diğerleri (2017) ise aile desteğinin öğrencilerin davranışsal bağlılıkları üzerinde pozitif, duyuşsal bağlılıkları üzerinde ise negatif etkisi- nin olduğunu belirlemiştir. Aileler tarafından belirli bir düzeyde sağlanan olumlu destek öğrencileri düzenli bir şekilde ders çalışmaya teşvik ederken gösterilen aşırı ilgi öğrenci üzerinde baskı oluşturabilmekte ve öğrencileri duyuşsal olarak olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Evlerinde uzaktan eğitim ile öğrenim gören öğrenciler açısından aile desteğinin kritik öneme sahip olduğunu belirten Borup, Stevens ve Waters (2015), motive edici ve izleyici tavır sergileyen ailelerin çocuklarının öğrenme etkinlikleri ile daha fazla ilgili olduklarını ifade etmiştir.

Öğrencilerin davranışsal ve bilişsel bağlılıkları üzerinde etkili olduğu düşünülen bir diğer faktör de teknolojik olanaklardır. Teknolojiye erişim, öğrencilerin çevrimiçi öğrenmeleri ve uzaktan eğitime yönelik bağlılıkları açısından önemli bir ön

koşul olarak değerlendirilmektedir (Kahu ve Nelson, 2018). Bu çalışmada da öğretmenler, mevcut internet altyapısı ve sahip olunan teknolojik cihazların (bilgisayar, tablet, telefon) öğrencilerin bilişsel ve davranışsal bağlılıkları ile ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Bu araştırma ile benzer şekilde öğretmenlerin COVID-19 döneminde yürütülen uzaktan eğitime yönelik düşüncelerini belirlemeyi amaçlayan Ünal ve Bulunuz (2020), teknik problemler, internet erişimi veya donanım eksikliği gibi nedenlerden dolayı öğrenci bağlılığının olumsuz etkilendiğini vurgulamışlardır. Bir diğer çalışmada Kurt, Atay ve Öztürk (2021), COVID-19 sürecinde öğretmenlerin, öğrencilerinin evlerinde bulunan bir bilgisayarı diğer kardeşleriyle de paylaşmak durumunda kaldıklarını, bu durumun da bağlılık düzeylerini olumsuz yönde etkilediğini düşündüklerini ortaya koymuştur. Öğrencilerin evlerindeki internet altyapısı yetersiz olduğunda ya da kullanabilecekleri herhangi bir cihazları bulunmadığında derslere katılmamakta ve bu durum uzaktan eğitime yönelik bağlılıklarını olumsuz yönde etkilemektedir. von Kinsky ve diğerleri (2014) uzaktan eğitimde internet bağlantısının öğrenci bağlılığı üzerindeki etkisinin yüz yüze öğrenme ortamlarındaki sınıf içi öğrenci yerleşimi ile eşdeğer nitelikte olduğunu belirtmiştir.

Öğrenci bağlılığını etkileyen bir diğer faktör de tutumdur. Öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumları onların bilişsel ve duyuşsal bağlılıklarını etkilerken; öğretmenlerin öğrencilere yönelik tutumları öğrencilerin duyuşsal bağlılıklarını etkilemektedir. Öğrencilerin uzaktan eğitime ve öğretmenlerine yönelik duyuşsal tepkileri duyuşsal bağlılık ile ilişkilendirildiğinden (Fredricks vd., 2004; Glanville ve Wildhagen, 2007) olumlu tutum geliştiren öğrencilerin duyuşsal bağlılık düzeylerinin olumlu yönde etkileneceği söylenebilir. Kurt ve diğerleri (2021) öğrencilerin bağlılık düzeylerini etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yürüttüğü çalışmada, öğrencilerin öğretmene ve derse yönelik tutumlarının öğrenci bağlılığı ile yüksek düzeyde ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin sevdikleri dersler ile daha fazla ilgilendikleri ve yeni şeyler öğrenmek için bu derslere daha fazla katılım gösterdikleri belirlenmiştir. Ayrıca çalışmaya katılan öğretmen ve öğrenciler, öğrencilerin diğer öğretmenlere kıyasla beğendikleri öğretmenlerin derslerine daha fazla katılma isteği duydukları, bu derslerde kendilerini daha rahat hissettikleri ve anlatılanları kolaylıkla anlayabildikleri konusunda ortak görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumları duyuşsal tepkilerinin yanı sıra bilişsel bağlılık düzeylerini de etkilemektedir. Bu doğrultuda Offir ve diğerleri (2003), yüz yüze öğrenme ortamları ile benzer şekilde uzaktan eğitim süreçlerinde de öğrencilerin algı ve tutumlarının başarıyı etkilediğini ifade etmiştir.

İçerik analizi sonucunda birden fazla bağlılık bileşeni etkileyen faktörlerin yanı sıra çevresel etkenler, derse yönelik ilgi, öğretim materyali, motivasyon, öğrenci katılımını teşvik etme şeklindeki tek bir bağlılık bileşeni ile ilişkilendirilen faktörler de olduğu görülmüştür. Bu faktörlerden çevresel etkenler, öğretmenler tarafından öğrencilerin davranışsal bağlılıkları ile ilişkilendirilmiştir. Öğrenciler uzaktan eğitime sınıf ortamı gibi daha yapılandırılmış ve kontrollü bir ortam yerine daha serbest ve

rahat hareket edebildikleri ev ortamlarından katılmaktadırlar. Dolayısıyla evlerde karşılaşılabilecek her türlü dikkat dağıtıcı obje veya olay öğrencinin ilgisinin ve dikkatinin dağılmasına ve sonuç olarak uzaktan eğitimden kopmasına neden olabilir. Öğrencilerin derse yönelik ilgileri, ödevlerini zamanında yapmak, daha çok ders çalışmak, sınıf tartışmalarına katılmak için daha fazla çaba göstermek, dersleri dikkatle dinlemek ve sınıf kurallarına uymak için onları motive edici rol oynamaktadır (Ansong vd., 2017). Çevrimiçi derslerde kullanılan öğretim materyalleri uzaktan eğitim sürecinin önemli bir bileşeni olarak görülmekte (Bolliger ve Halupa, 2018) ve öğrencilerin bilişsel bağlılık düzeyleri ile yakın ilişki içerisinde olduğu vurgulanmaktadır (Barlow ve Brown, 2020). Bilişsel bağlılık ile ilişkilendirilen bir diğer faktör de derslerde kullanılan öğretim materyalidir. Öğretmenlerin uzaktan eğitimde kullandıkları çevrimiçi araçlar ve öğretim materyalleri anlatılan dersin akılda kalma olasılığını artırmaktadır (Kumar ve Shastry, 2019). Bu doğrultuda öğretmenler tarafından uzaktan eğitim sürecinde daha nitelikli materyaller kullanıldığında öğrencilerin bilişsel olarak daha fazla bağlılık gösterecekleri ifade edilebilir. Motivasyon, duyuşsal bağlılığı doğrudan etkileyen önemli faktörler arasında gösterilmektedir (Fredricks vd., 2004). Öğrenci bağlılığını etkileyen bireysel faktörlerden birisi olarak değerlendirilen motivasyon (Milligan, Littlejohn ve Margaryan, 2013), öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik duyuşsal durumlarını etkilemekte ve uzaktan eğitim ortamına yönelik aidiyet geliştirmelerini sağlamaktadır (Glanville ve Wildhagen, 2007). Öğretmenlerin öğrenci katılımını teşvik edici davranışlar sergilemeleri, öğrencileri derse katılmaları için motive etmekte ve kendilerini daha rahat ifade etmeleri için teşvik etmektedir. Kurt ve diğerleri (2021), öğretmenlerin öğrencileri derse katılmaya teşvik edici yönde sergileyecekleri tutumların ve öğretim stratejilerinin, öğrencilerin kendilerini derse katılmak için daha rahat hissetmelerini sağladığını vurgulamaktadır.

Araştırmanın yürütülmesi sırasında birtakım sınırlılıklar ile karşılaşmıştır. Bu çerçevede öğretmenlere, öğrenci bağlılığı kavramı veri toplama aracı üzerinde yapılan tanımlamalar ile açıklanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla açık uçlu sorulara verilen yanıtlar yapılan tanımlamalardan çıkarılan anlamlar ile sınırlı kalmıştır. Öğrenci bağlılığı kavramı ve bileşenleri bir seminer ya da sunum ile tanıtarak öğretmenlerin kavramları daha etkili bir şekilde anlamaları sağlanabilir. Araştırmaya katılan öğretmenler COVID-19 pandemisi dolayısıyla gönderilen çevrimiçi formlara sınırlı yanıtlar vermişlerdir. COVID-19 sonrasında yüz yüze görüşmeler yapılarak öğretmenlerin görüşleri daha detaylı bir şekilde incelenebilir. Araştırmada katılımcıların belirlenmesi amacıyla keşfedici durum çalışması çerçevesinde kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. 15 farklı branştan öğretmenin katıldığı araştırma maksimum örnekleme yöntemi kullanılarak daha geniş ve farklı branşlardan öğretmenlerin de görüşlerinin yansıtılacağı şekilde genişletilebilir. Gerçekleştirilen içerik analizi sonucunda öğretmen-öğrenci ilişkisi faktörünün öğrencilerin davranışsal, duyuşsal ve bilişsel bağlılıklarının tamamını etkilediği görülmüştür. İlerleyen çalışmalarda bu faktörün etkisinin nasıl artırılacağı, öğretmenlerin yanı sıra öğrenci, yönetici ve velilerin de görüşleri alınarak araştırılabilir. Öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan faktörle-

rin öğrenci bağlılığı üzerindeki etkisini doğrulamak amacıyla nicel yöntemler kullanılarak daha geniş katımlı bir araştırma yürütülebilir.

KAYNAKLAR

- Akça, M. (2020). Social sciences teachers' views about distance education during the covid-19 pandemic process. *Social Scientific Centered Issues*, 2(2), 81-88.
- Annunziata, D., Hogue, A., Faw, L., & Liddle, H. A. (2006). Family functioning and school success in at risk, inner-city adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(1), 105-113.
- Ansong, D., Okumu, M., Bowen, G. L., Walker, A. M., & Eisensmith, S. R. (2017). The role of parent, classmate, and teacher support in student engagement: Evidence from Ghana. *International Journal of Educational Development*, 54, 51-58.
- Aslanargun, E. (2007). Okul-aile işbirliği ve öğrenci başarısı üzerine bir tarama çalışma. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(18), 119-135.
- Badge, J., Saunders, N., & Cann, A. (2012). Beyond marks: New tools to visualise student engagement via social networks. *Research in Learning Technology*, 20, 1-14.
- Bağrıaçık Yılmaz, A. & Banyard, P. (2020). Engagement in distance education settings: A trend analysis. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 21(1), 101-120.
- Bakioğlu, B. ve Çevik, M. (2020). Covid-19 pandemisi sürecinde fen bilimleri öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Turkish Studies*, 15(4), 109-129.
- Balaman, F. ve Hanbay Tiryaki, S. (2021). Corona virüs (Covid-19) nedeniyle mecburi yürütülen uzaktan eğitim hakkında öğretmen görüşleri. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 10(1), 52-84.
- Barlow, A. & Brown, S. (2020). Correlations between modes of student cognitive engagement and instructional practices in undergraduate STEM courses. *International Journal of STEM Education*, 7(18), 1-15. <https://doi.org/10.1186/s40594-020-00214-7>
- Bolliger, D. U. & Halupa, C. (2018). Online student perceptions of engagement, transactional distance, and outcomes. *Distance Education*, 1(18), 299-316.
- Borup, J., Stevens, M. A., & Waters, L. H. (2015). Parent and student perceptions of parent engagement at a cyber charter high school. *Online Learning*, 19(5), 69-91.
- Canpolat, U. ve Yıldırım, Y. (2021). Ortaokul öğretmenlerinin COVID-19 salgın sürecinde uzaktan eğitim deneyimlerinin incelenmesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 74-109.
- Conner, J. O. & Pope, D. C. (2013). Not just robo-students: Why full engagement matters and how schools can promote it. *Journal of Youth Adolescence* 42, 1426-1442.
- Corso, M. J., Bundick, M. J., Quaglia, R. J., & Haywood, D. E. (2013). Where student, teacher, and content meet: Student engagement in the secondary school classroom. *American Secondary Education*, 41(3), 50-61.
- Çakın, M. & Külekçi Akyavuz, E. (2020). The Covid-19 process and its reflection on education: An analysis on teachers' opinions. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 165-186.
- Davey, L. (1991). The application of case study evaluations. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 2(9), 1-2.
- Delen, E., Liew, J., & Willson, V. (2014). Effects of interactivity and instructional scaffolding on learning: Self-regulation in online video-based environments. *Computers & Education*, 78, 312-320.
- Demir, F. ve Özdaş, F. (2020). COVID-19 sürecindeki uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim*, 49(1), 273-292.
- Elitaş, T. (2017). *Uzaktan eğitim lisans sürecinde yeni iletişim teknolojileri: Atatürk Üniversitesi uzaktan eğitim merkezi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ergün, E. ve Koçak Usluel, Y. (2015). Çevrimiçi öğrenme ortamlarında öğrenci bağlılık ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 5(1), 20-33.
- Felfe, J., Schyns, B., & Tymon, A. (2014). The impact of university students' commitment on in-and extra-role performance. *Journal of Applied Research in Higher Education*, 6(1), 149-167.
- Forker, S. L. (2020). *Online teachers and their perceptions of the teacher/student relationship and student engagement* (Unpublished doctoral dissertation). Hofstra University, New York.
- Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C., & Paris, A. H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74(1), 59-109.
- Glanville, J. L. & Wildhagen, T. (2007). The measurement of school engagement: Assessing dimensionality and measurement invariance across race and ethnicity. *Educational and Psychological Measurement*, 67(6), 1019-1041.
- Gökoğlu, S. (2019). *Sanal gerçeklik temelli öğrenme ortamının yangın güvenliğine yönelik davranışsal becerilerin gelişimine etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Gökoğlu, S. (2021). Öğrenci bağlılığı kavramı üzerine bir literatür incelemesi: Kuramlar, bileşenler, etkileyen faktörler ve göstergeler. ERPA International Congresses on Education 2021'de sunulan bildiri, Sakarya, Türkiye.
- Hewitt, J. (2005). Toward an understanding of how threads die in asynchronous computer conferences. *Journal of the Learning Sciences*, 14(4), 567-589.
- Hu, M. & Li, H. (2017). *Student engagement in online learning: A review*. Paper presented at the 2017 International Symposium on Educational Technology, Hong Kong, China.
- Ilgaz, H. ve Aşkar, P. (2009). Çevrimiçi uzaktan eğitim ortamında topluluk hissi ölçeği geliştirme çalışması. *Türk Bilgisayar ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 1(1), 27-35.
- Kahu, E. R. & Nelson, K. (2018). Student engagement in the educational interface: Understanding the mechanisms of student success. *Higher Education Research & Development*, 37(1), 58-71.
- Kızılaslan, A. ve Arslan, A. (2022). Görme yetersizliği olan öğrencilere fen öğretimi: Kütle, hacim, özkütle kavramları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10(12), 23-39.
- Krause, K. & Coates, H. (2008). Students' engagement in first-year university. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 33(5), 493-505.

- Kumar, S. S. & Shastry, P. M. (2019). Analysis of student engagement and course completion in massive open online courses. In A. N. Krishna, K. C. Srikantaiah, & C. Naveena (Eds.), *Integrated Intelligent Computing, Communication and Security* (pp. 447-458). Singapore: Springer Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-10-8797-4_46
- Kurt, G., Atay, D., & Öztürk, H. A. (2021). Student engagement in K12 online education during the pandemic: The case of Turkey. *Journal of Research on Technology in Education*. <https://doi.org/10.1080/15391523.2021.1920518>
- Ladd, G. W. & Dinella, L. M. (2009). Continuity and change in early school engagement: Predictive of children's achievement trajectories from first to eighth grade? *Journal of Educational Psychology, 101*(1), 190-206.
- Landis, J. R. & Koch, G. G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics, 33*, 159-174.
- Lazareva A. (2018). Factors affecting student engagement in online collaborative learning courses. In M. E. Auer, D. Guralnick, & I. Simonics (Eds.), *Teaching and Learning in a Digital World* (pp. 349-359). Springer.
- Lee, J.-S. (2012). The effects of the teacher-student relationship and academic press on student engagement and academic performance. *International Journal of Educational Research, 53*, 330-340.
- Lisha, L. & Zhang, Q. (2003). The types and characteristics of online learning. *Education Science, 1*, 49-52.
- Ma, J., Han, X., Yang, J., & Cheng, J. (2015). Examining the necessary condition for engagement in an online learning environment based on learning analytics approach: The role of the instructor. *The Internet and Higher Education, 24*, 26-34.
- Maki, R. H. & Maki, W. S. (2007). Online courses. In F. T. Durso (Ed.), *Handbook of applied cognition* (2nd ed., pp. 527-552). New York: Wiley & Sons.
- Martin, A. J. & Collie, R. J. (2019). Teacher-student relationships and students' engagement in high school: Does the number of negative and positive relationships with teachers matter? *Journal of Educational Psychology, 111*(5), 861-876.
- McNally, J. J. & Irving, P. G. (2010). The relationship between university student commitment profiles and behavior: Exploring the nature of context effects. *Journal of Leadership & Organizational Studies, 17*(2), 201-215.
- MEB. (2020). Bakan Selçuk, koronavirüs'e karşı eğitim alanında alınan tedbirleri açıkladı, <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-koronaviruse-karsi-egitim-alaninda-alinan-tedbirleri-acikladi/haber/20497/tr> adresinden 05.04.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Milligan, C., Littlejohn, A., & Margaryan, A. (2013). Patterns of engagement in connectivist MOOCs. *Journal of Online Learning and Teaching, 9*(2), 149-159.
- Moçoşoğlu, B., ve Kaya, A. (2020). Koronavirüs hastalığı (COVID-19) sebebiyle uygulanan uzaktan eğitime yönelik öğretmen tutumlarının incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Dergisi, 2*(1), 15-43.
- Offir, B., Barth, I., Lev, Y., & Shteinbok, A. (2003). Teacher-student interactions and learning outcomes in a distance learning environment. *The Internet and Higher Education, 6*(1), 65-75. [https://doi.org/10.1016/S1096-7516\(02\)00162-8](https://doi.org/10.1016/S1096-7516(02)00162-8)
- Orhan, G. & Beyhan, Ö. (2020). Teachers' perceptions and teaching experiences on distance education through synchronous video conferencing during Covid-19 pandemic. *Social Sciences and Education Research Review, 7*(1), 8-44.
- Ozan Leymun, Ş., Odabaşı, H. F. ve Kabakçı Yurdakul, I. (2017). Eğitim ortamlarında durum çalışmasının önemi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 5*(3), 369-385.
- Quin, D. (2016). Longitudinal and contextual associations between teacher-student relationships and student engagement. *Review of Educational Research, 87*(2), 345-387.
- Rovai, A. P. (2002). Development of an instrument to measure classroom community. *The Internet and Higher Education, 5*(3), 197-211.
- Skinner, E. A. & Belmont, M. J. (1993). Motivation in the classroom: Reciprocal effects of teacher behavior and student engagement across the school year. *Journal of Educational Psychology, 85*(4), 571-581.
- Strauss, A. L. & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Newbury Park, CA: Sage.
- UNESCO. (2020). Education: From disruption to recovery, <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> adresinden 02.04.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Ünal, M. ve Bulunuz, N. (2020). COVID-19 salgını dönemi uzaktan eğitim çalışmaları ve sonraki süreçle ilgili fen bilimleri öğretmenlerinin görüş ve önerileri. *Milli Eğitim, 49*(1), 343-369.
- von Kinsky, B. R., Martin, R., Bolt, S., & Broadley, T. (2014). Transforming higher education and student engagement through collaborative review to inform educational design. *Australasian Journal of Educational Technology, 30*(6), 619-633.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yurdakul, B. (2015). Uzaktan eğitim. Demirel, Ö. (Ed.), *Eğitimde yeni yönelimler* içinde (s. 271-288). Ankara: Pegem Akademi.